

Gulgi Albert kunstnigu-
elost ja ellojäämisest

Kae lk 2

Määne näge vällä pesä,
kon **kahr** talvõund maka

Kae lk 3

Sini-must-valgõ plakat
Lenini näo ja loosungiga

Kae lk 4

LUGÕMISSOOVITUS. Loomingu Raamadukogo om vällä andnu umaaolidsõ Krümmeri kooli oppaja Eisenschmidt Heinrichi raamadu «Mälestusi Krümmeri õppeasutusest Võrus».

Ku Võro liina aoluku kõnõldas, märgitäs kõgõ är, et 19. aastasaal oll Võro teedä-tunnõt koolitarkusõ andmisõ kotus. Krümmeri eräkuul nimmas kimmäle är ja kooli kotus näüdätas kah är: tuu om sis täämbä Võromaa muusõumi maatükk.

Ma esi mäletä 1970. aastidõ alostust, ku vana maja oll viil alalõ ja tedä nimetedi tondilossis. Navi latsõ käve sääli inne koolibussi pääle minekit turnman.

Kuis elo sääli kuulsan koolin käve, tuust oll varrampa veidemp tiidä. Kooli vilistlanõ Fet-Sensini Afanassi om umin mälestüisin tsipakõsõ seost koolist kõnõlnu. Ja nüüt – üllätüs, üllätüs – om poodiletin tenoväärt tõlgõ Krümmeri kooli oppaja Eisenschmidt sulõst. Tõlkja om auväärt eloaignõ kerigukooli oppaja Kuusõ Ene.

Väega hää lugõminõ om. Kõnõldas nii koolin oppamisõ kõrrast ku tsipakõnõ Võro liinast ja tuust, midä tan ümbretsõõri tetä saa, määne elo luudus jne. Egäl juhul and lugõminõ inämp aimust, määne elo meil 19. aastasaal võisõ vällä nätä. Aiteh viil kõrd provva Enele ümbrepandmisõ iist!

PADARI IVARI jutt ja pilt

Uma Pido piledi omma müügin

Müüki omma tulnu timahavadsõ Uma Pido piledi, näid saa osta Piletilevist. Kõgõ lihtsamb tii piledi ostmisõ paika jõudmisõs om kodolehe umapido.ee avaküle pääl.

Kuvvõs võrokeeline laulu- ja rahvapido Uma Pido peetas 1. juunil 2024 Põlva Indsikurmu laululava pääl. Pido teema om seekõrd «Mäng», miä and võimalusõ tetä pidol nalla ja vigurit. «Laulami, mängimi, lustimi ja hengämi ütenkuun! Tunnõmi lihtsähe rõõmu ja hoiami võrokõisi perändüst,» om kirän pido tutvustusõn.

Timahavadsõ Uma Pido lavastas Põlvast peri tiatri-lavastaja Leesalu Diana. Tä plaan uma miiskunnaga lisas koorilaulmisõlõ lava pääle tuvva suurjõoonõlidsõ etendü-

se inemiisi ja puppõga. Pido kunstnigu omma Unduski Marion ja Miksoni Martin, liikmisjuht om Jõela Ingmar ja puppõ tegemiisi vidä Tõnissoni Taavi. Etendüse muusigapoolõ kõüt kokko Varrese Ardo-Ran. Näitlejist astussõ pidol üles Mureli Hilje ja Mähari Andres.

Laulu poolõ päält lõövä seokõrd Umal Pidel ütten 3800 suurt ja väikeist lauljat, kedä tugõva viil solisti Kalkuna Mari, Contra, Hainsoo Meelika ja Meelis. Pido päädiregent om Joosingu Küllike. Muusikat tegevä saatõorkestri Jõgi Riivo vidämisel ja Karmid Torud Äniläse Piitre vidämisel. Simmanibänd om ansambli Kõhukesed.

Üten lõövä viil tandsupun-di Põlva Päntajalad, Hopser ja Veriora Vingerdi.

UL

Käsitüükonkursiga härgütedäs vahtsõstpruukma

RAHMANI JAN

MTÜ Vana-Võromaa Käsitüü om vällä hõiganu vahtsidõ kaupu ja meelüside luumisõ konkursi «Minkastki midägi». Konkursilõ oodõtas innekõkkõ minkagi vahtsõstpruukmisõst sündünüt käsitüüd, miä om kõüdet Vana-Võromaaga.

«Parhilla om sääne vaesõmb aig ja käsitüün nakkasõ vahtsõstpruukminõ ja umma-muudu lahendusõ iks inämb avvu sisse nõsõma,» seletäs MTÜ Vana-Võromaa Käsitüü vidäjä Oja Vilve. «Tuuperäst om vahtsõstpruukminõ meil timahavadsõ konkursi teema kah. Oodami vahtsõt käsitüüd, mink tegemises om pruugitu olõmanolõvat matõrjaali. Tego või olla ütskõik määndsest matõrjalist käsitüüga, pääasi, et tä om kuigi kõüdet Vana-Võromaa kombidõga.»

Oja Vilve om tähele pandnu, et näütüses rõividõ vahtsõstpruukminõ om moodun noidõ nuuri siän, kiä massikaupa ei taha. «Noorõ käävä taaskasutuspuutõn, säält om odavamb osta ja tuu juht näid umblõmisõ mano kah. Tahtminõ olla stiilne ja ummamuudu sund otsma lahendus, kuis vanalõ midägi mano panda ja ümbre ummõlda. Vanõmbal põlvkun-

RAHMANI JANI PILT

MTÜ Vana-Võromaa Käsitüü vidäjä Oja Vilve Ideekua käsitüütarõn.

nal omma nuu tiidmise alalõ, a tähtsä om tuud nuurilõ kah opada,» löüd tä.

Üts võimalus käsitüütiidmisi inämb avvu sisse nõsta om säändside käsitüükonkurssõ kõrraldaminõ. Timahavanõ konkurss om Vana-Võromaa käsitüüliisil joba kuvvõs. Varatõmpi konkurssõ teema omma olnu «Savvusann», «Aigu om!», «Mõtsa poolõ», «Kirjun om väke» ja «Latsõlik ja lustilinõ». Ummi kogõmuisi perrä tiid Oja Vilve soovita, et käsitüüaasa võinu olla väikumba ja odavamba,

noid ostõtas parõmba meelega ku suurt ja kallist käsitüüd.

Konkursilõ passisõ tüü, midä olõ-i varramba vällä näüdät vai joba müümises tett. Märki tastos tuu pääle kah, määndse paki sisse asi panda, selle et konkursilõ esitedüid asju saa anda müüki Vana-Võromaa Käsitüü esindüspuuti, e-puuti UmaPuut, laatu pääle, muusõdumipuutõhe vai näütüs-müükele. Lisas plaanitas konkursitõid näüädä Võro liina Ideekuan Vana-Võromaa käsitüüesindüsen suvitsõl näütüsel.

Ligembät teedüst käsitüüesindüse ja konkursi kotsilõ saa kodolehe ideekoda.ee/loovmeistrid/ päält.

MARGNA EPU KUJONDUS

Üleskutsminõ: näütä sõbralõ umma kiilt!

Võro instituut kuts hindäst teedä andma häid inemiisi, kiä mõistva ja tahtva võro kiilt kõnõlda, ja inemiisi, kiä tahtva umma kiilt kõnõlda, a ei mõista vai ei tihka tuud tetä. Plaan om avita noil inemiisil ütstõist üles löüda ja naid umavaihõl kõnõlõma härgütä. Kas keelesõbra trehväse kohvipoodin vai ilma-võrgun, om näide hindä valli, niisamatõ kokkosaamisõ aig ja tuu, minkast kõnõldas.

Keelesõpru om ilma pääl jo peris pallo kokko viidü ja keeletiidläse üttese, et niimuudu om vähämbit vai ohun kiili õks eloh hoiõt. Võro keele saisi ei olõ peris luutusõlda: pia kõik saava arvo, a kõnõlda ei tihka. Siist om hää edesi minnä ja alostusõs kasvai hää sõbraga võro kiilt kõnõlda. Kimmä keelesõbraga hafotaminõ om

egän mõttõn abis: kuraasi tulõ mano ja sõnavara saa rikkambas, tegünes harinõminõ kiilt kõnõlda. Päälegi, pallo inemise üttese, et võro kiil om näide jaos hää tujo kiil.

Kuimuudu keelesõbras olõminõ käü?

Väega lihtsäle. Võro instituut avitas keelsõbrul ütstõist üles löüdä ja sis nä lepvä kokko, kuna ja mändse kanali pääl (Google Meet, Zoom, Teams, Facebooki videokõnõ, WhatsApp vai muu platvorm) kokko saava. Kõnõldas õnnõ võro keelen. Mõlõmba sõbra saava esi vällä paku, minkast nä kõnõlda tahtva. Midä egäpäävätsemb ja tutvamb teema, toda parõmb. Viku ei parandõda, a kitetäs ütstõist kühl.

Kiä ei olõ viil kimmäs, kas

taht keelesõbras saia, tuu või tsipakõsõ täämbädse ao ja võro keele saisu pääle märgota:

- mille mi hädäldämi, et võro kiil koolõs vällä, a esi taad egä päiv ei pruugi;
- kuimuudu seo täämbädse ao sõnavara tegünes, ku mi esi taad ei arõnda;
- mille mi lihtsäle istumi uma keelevarandusõ otsan, saman ku huvilidsõl noorõl vai vanal ei olõ kinkagi kõnõlda;
- miä tuu ausahe üldä om, minkperäst kõgõ Eesti päält näütüses Umalõ Pidelõ tükütäs.

Kuimuudu keelesõbras saia?

Kruutkuud seo luu man vii ankeedi mano, kon saa panda kirja, kas om suuv võro kiilt opada vai oppi. Ankeedilingi

lõüd ka Võro instituudi kodo-lehe wi.ee päält. Keelesõbra saava hindäst teedä anda kooni 10. urbõkuu pääväni. 14. urbõkuul, imäkeelepääväl juhatas Võro instituut keelesõbra kokko. Jaanipäävä aigu tõmmatas otsa kokko ja kaias, kuis edesi minnä.

UGURI KADRI
Võro instituudi projektijuht

Vabariigi aastapäiv tuu keväjäst hõngu

Kas olõti tähele pandnu, et õdagu om välän jo küländ pikält valgõ? Mõtsast kostus tsirgulaulu ja taivast satas ütstõsõ ala vihma, lummõ ja ijäd. Seo kõik tähendäs õnnõ ütte: kevväi ei olõki inämb mäki takan ja pia om aig kahru muudu talvõunõst heränedä.

Virgõmba inemise külbvä joba tomadi- ja paprikasiimnit kasti sisse, et paari kuu peräst olnu, midä kasvumajja istuta. Laisõmba luutva, et kül mõnõl virgal noid kasvukõisi perrä jääs. Kõgõ om jäänü, tiiä tuud umast käest ja tuuperäst ei naka esi parhilla vaiva nägemä. A tuu om väega hää muud ja ellojäämise kunst, ku huulmada tuust, et poodist om kõkkõ saia, mõistat esi kah uma söögijulgõolõgi pääle mõtõlda.

Vabariigi aastapäiv om tulõkil. Mitmõl puul kõrraldõdas tuul pääväl matku ja pallo inemise läävä vällä, et uma kodo-paigaga ligembät tutvust tetä. Mu meelest omma aastapäävamatka üts illos kommõ. Midä aig edesi, toda tähtsamb om, et inemise hüpänü vahepääle elo kipõtii päält maaha ja lännü kasvai kõrras rahulidsõ külätii pääle kondama. Sääne asi tuu müilde, midä tähendäs katõ jalaga maa pääl olõminõ.

Kevväi olõ-i inämb kavvõn! Ilosat pidopäivä!

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMA LEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molõvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:

Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellimine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Võrolt

Kiränik LUMISTE KATI and värskit mõttit,
kuimuudu egäpääväello vaeldust lõudä,
ja märgotas tuust, miä parasjago
süäme pääl.

Egäpääväelo tähtsambas muutminõ

Ku om üts peris harilik päiv, ku taivas om ütetas hahk, välän satas lumõga segi vihma ja latsõl juusk nõnast kõvastõ tatti, sis tüküs meil mõlõmbal tujo är minemä. A mu tütar lõud säändsõde johtumiisi man kõgõ hääd nõvvo: mille es võinu timä üsäeläjäl Jäno-Jussil olla sünnüpäiv! Tuud om täl loomuligult mito kõrda aastan ja tuu ummakõrda tähendäs pito.

Ja nii om ütäl peris harilikul pääväl äkki peris vahtsõnõ siso ja tsiht. Tulõ valmis tetä kuuk, mink pääle künde säädi, Jänolõ ja hindäle pidolidsõ rõiva sälgä aia ja tõsõ üsäeläjä ja pupi kah sünnüpäävapidolõ kutsu.

Tõtõstõ, ütekõrraga om peris harilikul tarõnistmisõl hoobis tõistmuudu värm. Laulami

sünnüpäävälaulõ ja jorotami mano ummaloomingut, söõmi kuuki ja annami Jänolõ kingitüisi. Paistus niimuudu, et eläjä kah naarahtasõ hindäette.

Jäno-Juss om üts kavval ja päälennakaja tegeläne. Tihti-päälle taht tä tähti kiroti ja lugõmist harõta, tuuperäst tulõ timä kuvvõaastadsõl pernaasõl tälle oppust anda. Ka neo tegemise saa mängoga är kõrralda. Jäno-Juss om vahepääle jonni täüs ja tsipa kangõ meelega, unõhtas mõnõ uma rõivahilbu maaha ja sis mi piämi toolõ kodo perrä minemä. Jälleki om põhjust tsipa inämb liiguta ja trenni tetä.

Ku sul omma latsõ, sis saa igävä päävä är pästä niimuudu, et piät määnestki pito ja luut tuuga vahtsõ tundõ. Ja ku olõt esi parasjago luumisõ- ja mängohimmo täüs, sis põhjus-sõ pito pitä või kõgõ lõudä.

17. radokuul 55aastadsõs saanu Võromaalt peri kunstnik Gulgi Albert märgotas Võromaast, kunstnik olõmisõst ja muust uma eloga köüdetüst.

Kunstniguelost ja ellojäämisest

Miis mõtsast

Kutsutas minno kunstnikus, a jo latsõst pääle om mul sääne tunnõ, nigu ma olnu miis mõtsast. Joba kunstnikoolist pääle olõ kunstiilman määnegi maapoiss kostki salaperäldisest Võromaa talost.

No ja perämädsõ ao olõ ma lihtsäle üts imelik Tarto miis.

Võromaa

Võromaa om mu kavvõ sünnümaa, kohe perämädsel aol harva trehvä. Kotus, kon alas mu koolitii. Nullklassin ja edimädsen klassin käve Antslan, edesi lätsi Võro edimäste põhikuuli. Sääll ollimi vahepääle Ruitlasõ Olaviga pinginaabri. A ma olli joba sis sääne, et sõidi õkva pääle kuuli kodo ja naksi joonistama.

Rublaao lõpun pruuvõ tsi-pakõsõ Võromaal talomiis kah olla, a oll vaenõ aig ja ma es mõista noid asju, kuis lainu saia ja kõkkõ muud ja õigõ pia kutsi kunstnikõst sõbra minno Tartolõ tagasi, et ütitsit näütüisi tetä.

Kunstnikus saaminõ

Olõ peris latsõst pääle joonistanu. Mänguasju kül oll, a joonista miildü inämb. Joonistaminõ andsõ mullõ oppust: tei alostusõn juuni, sis naksi tsõõrõ tegemä. Ma sai arvu, et joonistaminõ om kõgõ parõmb mäng. Koolin olli klassi kõgõ parõmb joonistaja, minno soovitõdi kunstitsõõri ja saina-lehte tegemä. Määndselgi aol avasti aokiräst Horisont draakonipildi ja nuu naksiva minno kiskma. Naksi näid pääst joonistama ja sai arvo, et vaotamisõga saa tetä ruumilist pilti. Põhikooli lõpun soovitõdi mul minnä Tarto kunstikuuli, kuigi esi tahtsõ minnä keskkuuli ja perän viil bioloogiat opma. Kunstikoolin sai sõbras tõisi kunstnikõga ja ildampa opsõ edesi viil Tarto Ülikooli maali-osakunnan.

Kursi kuulkund

Joba mõni aasta inne ollimi Alliku Piitrega ütenkuun tudõngipäivil ummi tõid mõõnõ ja saanu tõisi kunstnikõga tutvvas. Naksimigi kuun käümä ja 1988. aastagal luudi ammõt-

Midä naada pääle 29. veebruariga?

Päält perämäidsi riigikogo valimiisi naksi müilde tulõtama, määndse omma olnu mu eloaol valimiisipäävä.

Vinne aol oll valimisjaoskundõ tihtsäle, näide mano oll kõrraldõt eräle transport ja sai mugavalõ är kävvü. Sääll pakuti iks hüvvä ja parõmbat. Ma esi kah himoga rutassi valimisjaoskunda, et saia kohvi vai purgikaasi.

Valimisipäiv oll sis iks rohkõmb pidopäiv: hummoku kasisit hinnäst, mõsit näo är, pan-nit puhta parõmba rõiva sälgä. Naasõ proomõ hinnäst ilosas tetä, lüüdi hinnäst iks kõrraligult «lille». Nii oll hää tõisi ja tõisil valima tulõjit kaia. Tunnõ oll sis pidolik, kuigi valimiisist hindäst oll inämbüsel külh üts-

KRUUSAMÄE ILMARI PILT

GULGI ALBERT, kunstnik

ligult kunstirühmitüs Kursi kuulkund. Asotaja oll Alliku Piitre, ma, Kruusamäe Ilmar ja Pangsepä Priit. Sõbra härgüti minno näütüisist ossa võtma ja nii ma suurõmba kunstielo sisse saigi.

Tüü

Olõ suurõmba osa elost olnu vabakutsõlinõ kunstnik. Om tulnu ette ka mõni juhendam-nõ ja kursus – vahepääle käve neli aastat psühhiaatriaiglan kunstitsõõri juhendaman –, a nuu omma inämbüisi kuigi är vaonu. Ma ei olõ trügijä, ei taha noidõga võistõlda, kiä hinnäst egäle poolõ pakva.

Kultuuripääliin Tarto

Kultuuripääliina hõikuslausõ kõnõlõs ellojäämise kunstõst. Ma olõ uma elo pääl pikkä aigu noid ellojäämisõ kunstõ läbi harõtanu.

Peris õkva midägi mul kultuuripääliina kavan ei olõ, a aasta joosul om iks mõni näütüs, kon mu pilte nätä saa.

Boheemlasõ elo

Seltskundõ ja inemiisi om läbi ao olnu egäsugutsit. Inemise, kellega olõ läbi käünü, omma olnu inämbüisi hää ja rahumiilse, ei olõ kuva ja tikõ. Egän seltskunnan omma muidoki olnu uma intriigi, a

kõik. Ja ku ma edimäst kõrda valima lätsi, sis mullõ sooviti eski õnnõ sääll jaoskunnan.

Täämbädsel aol omma valimisõ tõistsugudsõ. Reklaami tetäs pikkä aigu egäl võimalikul viisil: jaetas nänni, saias valijidõga kokko. Ja ku valimis-päiv läbi, viämi näpuga järke, kas kandidaat sai riigikokko.

Päält perämäidsi valimiisi küsse üte 90aastadsõ vanamehe käest, kuis tä uma helü and. Uhkõlõ tulõ vastus: «Iks interneti kaudu. Tuu nii lihtsä! Inne uurit ja puurit, kedä vali. Kirotat numbri paprõ pääle, läät inemise mano, kiä tund arvutit. Tuu toks numbri sisse ja omgi «hääletatud»».

«Kas näit kah, mis tä toksõ?» küsse ma tuu pääle.

«Ekraan oll pimme...»

Kas sääne hääletüs om iks õigõ, su hindä tahtmisõ per-

mullõ nuu ei putu, ma ei trügi egäle poolõ.

Varrampa paistu kõik tan Tarto pääl kodokoetumb ja lõbusamb, a perämädsel aol om elo lännü ülearvo projektõ kirotamisõ pääle. Mullõ sääne asi ei passi.

Juuminõ

Om olnu pikki aigõ, kon mu ümbre oll kõik aig summin ja ollõpudõli. Tuu nahka om mõnigi tüü lännü. A lõpus sai viländ, et kõik aig om pohmell, pitsüs, võla, ossõnda verd ja sappi. Hirm tull pääle, ku sõõr Alliku Piitre ja mõni viil ülearvo juumisõ peräst tõistõ ilma lätsi. Ka kunstnikun es võeta minno inämb tõsitsõlõ, es taheta pilte iist massa, arvati, et tasus avitas ollõpudõlist külh.

Üleminevä aasta rehekuu keskaiku otsusti, et sääne asi tulõ är lõpõta. Et ma ei piä olõma elo hammasrattidõ vaihõlõ jäänü inemine, noid om kõik maailm täüs. Ma piä olõma kunstnik ja tegemä midägi huvitavat. A unõn näe iks mõnikõrd pidopandmist.

Kunstnigu elo

Mu kunstniguelo käü nii, et ma mugu joonista ja lüü näütüisil üten. Mõnikõrd tellitäs kah mõni pilt, mõnikõrd ostõtas

mõni valmis pilt är.

Nii rikkas tuu eloga ei saa, et peret üllen pitä. Vabakutsõlidsõ kunstnigu elo om innemi iks sääne peost suuhtõ elo. A tegemist om: seo aasta kallõndrin om joba novvembrikuuni ütte-tõist kirän.

Arvuti ja tehnika

Ma ei olõ arvutitarvitaja. Mullõ ei miildü egäsugudsõ äpi ja mis nuu kõik omma. Telekas mul om, tuud kae. Säält saa ilmaelo uudissõ kätte, a nuu omma perämädsel aol küländ hirmsa.

Hindä vormin hoitminõ

Elä rahulikult, egä hummogu juu kohvi, tsukrut sisse ei panõ, a süü mõrro sokolaati. Hummogist käü ka Gaudeamusõ kohvikun suppi söömän. Tuu omgi mu päävä päämine süük. Nädälvaihtusõl tii iks süvvä kah.

Sporti ma ei tii.

Juubõli pidamine

Ku ma viie aasta iist 50 sai, tull vällä karmaniraamat mu joonistuisist ja Tarto kunstimajan oll mu loomingu näütüs «Suurte liblikate õõ».

No, 55. sünnüpääv puhul om mu joonistuisi näütüs «Lohed ja muusad» Jõgõva kultuurikeskusõ galeriin.

Eesti riigin valimiisipäiv esisugumanõ, tähtsamb. Valimi sisiki rahva asõmikkõ võimu mano. Korgõ võimu esindäjä omma nigu jumala asõmigu maa pääl.

Arva, et valimiisipäiv tulõ nõsta au sisse. Tuu päiv võisi olla iks hulga tähtsamb tõisi hallõ päivi seen. Ja tuu päiv piäsi olõma midägi muud ku harilik pühapäiv, kon tüüinemise omma puhkama harinu. Valimiisipääväle om mu meelest vaia tunnõt mano.

Mille es võinu 29. veebruar olla valimiisi perält? Tuu liigpäiv egä nelä aasta takast, nigu omma hariligult valimisõ kah, võinu olla tüüst vaba päiv ja õnnõ valimiisi jaos. Peris uma aig ja kotus kallõndrin andnu valimiisilõ pidolikkust kõvastõ mano ja toonu tiidmise, et valimisõ omma iks väega tähtsä.

ORASSONI RAE-ADIINA

Kahrupesä noorõ pedäjä all

ROHU URMAS

Löudse 6. radokuu pääväl kahrujälgi piten minnen unõst heränü kahru pesä. Arvada olli mõtsamassina tä unõst üles herätänü.

Noorõl pensionäril õkva trehvä! Panni ma, tõist päivä pensionär, üle aastidõ suusa ala, et minnä uma soe-piniga mõtsa suusatama.

Üüse oll' tsipa lummõ sadanu ja kõik jäle väega värski. Panni tähele, et mu mõtsast tulõva suurõ eläjä-jäle. Ligembäle suusataidõn näi, et nuu omma kahrujäle. Mõtl'i, et radokuu 6. päiv om kahru heränemises viil tsipa varra.

Mobiili üten es olõ, foto-aparaati es olõ, pilti tetä es saa. Suusati kodo, võti fotoka ja vahtsõst tagasi jälgi mano.

Tei pildi är ja mõtl'i, et pesä tulõ kah üles otsi. Äkki om imäkahr puja maaha jätnü. Kombõrdi vahtsõst kodo, panni suusa ala ja otsma.

Päält pikkä otsmist löudse pesä kah. Arvada vöi, et tego oll' noorõ, kolmõ-nelä-aastadsõ esäkahruga, selle et jäle olli umbõs 14 sendimiitret lagja. Kahr oll' kraapnu üte väiku pedäjä ala nõlva sisse tsõõriku mulgu, voodõrdanu tuu mõnõ kuusõossaga ja oll'gi kõik. Väega lihtsä pesäkene.

Arvada vöi, et kahr tull' üles tuuperäst, et naabri mõtsan tetti harvesteriga mõtsaragomist. Ku pallo mõtsaragominõ egä talv kahrõ üles aja, ei tiiä kiäki. Mõtsamiis ei pruugi ülepää nätä, et kahr üles kargas. Ja ku samal aol satas lummõ, olõ-i poolõ tunni peräst jälgegi alalõ.

Kahr võidas üles aia jahi aigu kah, a sis inämbäste nätäs tä är ja kaias pesä üle.

Esäkahru ülesheränemine ei olõ väega hull asi, kül tä lätt viil vahtsõhe paika magama. A keväjä tulõ sääne kahr muidoki egäl juhul varõmp üles. Ja ku tä süvvä ei lövvä, om asi hapu. Sis lätt tä kas mehiläisi mano vai pruuv mõnõ eläjä murda. Hää om, ku löüd mõnõ lõpnu tsia, kitsõ vai põdra, sis vinütäs keväjäni vällä.

PILT ROHU URMASÕ ERÄKOGOST

Seo pildi pääl lätt peremiis pinikutsikat pauguga harotama. Nüüt om kutsikut kasunu joba poolõtõsõ-aastanõ illos pini.

Pesä oll' kraabitu noorõ pedäjä ala.

ROHU URMASÕ PILD

Kahrujäle lumõ pääl.

Seol kahrul oll' väega lihtsä talvõpesäkene: ümärik mulk, miä om voodõrdõt mõnõ kuusõossaga.

Pesäkotus väiku mäekundikõsõ pääl.

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Virk, Virks ja Virga

Priinimel Virk om 57 kandjat ja pandmisõ kotussit om üle Eesti peris hulga – 14. Lõuna-Eestin omma nuu mõisa, kon *Wirk* vai *Wirk* nimespanti, Vana-Kuuste, Sangaste kihlkunna Laatre, Vana-Puka, Piiskopimõisa Tartun, Karstmõisa Kanepin, Vahtsõliina, Haani ja Rogosi. Mitmal puul om nime saanu mõisan elänü pere vai ütsik inemine – Piiskopi mõisan mõisatüülise pere, Laatre

ren vaesõslatsõs jäänü poiskõnõ mõisast, Karstõn mõisa aidamehe pere, Vahtsõliinan lāsäs jäänü naanõ üten pojaga Vivva küläst. Naidõ inemiisi virkus vöigi olla tuu, miä nimele motiivi andsõ. Kahjus omma Karstõ aidamehe perren olnu õnnõ tütre, nii et Kanepi kihlkunna nimi Virk om vällä koolnu.

Haani mõisa *Wirk* panti Kokõ Paabu Jakapi perrele Kokõmäe külän. Rogosi mõisan juhtu sääne lugu, et keriklikult panti Murati Ivani Piitre poig Hanni perrätulõjilõ väärnimes *Leimann* ja poig Ado perrätulõjilõ *Wirk*. Lellälatsõ elli päämidselt üten Murati talun, tuuperäst om rassõ arvu

saia, mille nii. Hingelugõminõ 1826 näütäs näid üte priinimega: *Leiman*. Periselt lätš iks ka priinimi Virk edesi ja peris hāste: Tartu liina ja naabrastõ Vana-Laitsna valda.

Vana-Laitsna Virga elāsse täambädsel pääväl Kornetin Läti poolõ pääl ja meesterahvidõ ammõtlik nimi om Virks. Säält om nimekuju *Virks* ka tagasi Eesti poolõ pääle tulnu.

Priinimel Virks om 65 kandjat. Alguperäne *Wirks* panti katõn kotussõn. Üts oll' Hallistõ kihlkunna Vahtse-Kariste, mõisa lõunaotsan sügävän lätikeelidse maa sisen. Noorõ suladsõpoisi nimi oll' uman talun ainukõnõ, miä es olõ harilik

lāti keelen tähendüsega nimmi muudu. Tõnõ kotus, kon *Wirks* panti, oll' Aagre mõisa Rõngu kihlkunnan. Säält omgi inämbüs Eesti Virks-nimelidsist peri. Mille Aagre Rebāse Kerstnā sāandse priinime sai ja kas tuu kah *virka* tähendās, olõ-i selge.

Priinimi *Virga* (13 kandjat) tulõ Ahja mõisast, panti Mõtskülän Virga talu- ja lisanime perrä. Tuu talu om Luutvina piiri pääl. Ka Luutvina Pikkājärve kutsutas Virga järv. Võnnun ja Kambjan oll' Virga lisanimme ka muial. Vana-Kuusten pantu priinimi *Virga* kuuli sõski vällä.

SAARÕ EVAR

Häniläse luulõtus

UM SÄÄNE AIG

Häniläse

I
Lustilidse tihalasõ kündlekuu lumõsaon lindlõsõ, lumitside puiõ pääl pillõlõsõ ja keväjāst armu igātsese. Üüse unõn tihalasõ joba pojakõisi lāmmistāse ja rammutsid mutukid püüdvā.

Kikstu esāndā tähtsāl istangil prostalt haukva, hinnāst taivani targass kitvā ja vastansaisjide poolõ paksu karjaia väke pilva. Üüse unõn esāndā vahtsõt riiki nāgevā, sääļ niā valitsõsõ ku vürsti vägevā.

Tähtsüst täüs imāndā kohvitarõn ja Moluraamatun hapanut ajava, kavvõn minevigun usinalõ kaurva ja ammutsid kuulujuttõ värskina lindu laskva. Üüse unõn näile plaan paistma nakkass, kuiss kraapi tõistõ inemiste patu viimātseni pallass.

Noorõkõsõ mehe sõavāllāl jumalalt armuhiitmist pallõsõ, õudust tundõn vainlaisilt elu võtva ja hukksaanuide seldsiliste man trüüstmādā ikva. Üüse unõn näile kodutiid nāüddātass ja andass teedā, et kongi ilmanukan ei ināmb kiāki kedāgi surma saada.

Üü saa müüdā ja tihalasõ jälleki puiõ pääl pillõlõsõ, kikstu esāndā sippasõ istangile sõimõlõma ja tähtsüst täüs imāndā kippasõ kohvitarrõ kaiblõma, aga noorõkõistõ sõameeste uni ei ināmb ilmangi lõpõ: niā vāsümādā rühkvā umma ilmotsada kodutiid piten.

II
Mu armsa luulõtāja ammutsõl aol luut, et ei eluilmangi pääle nakka halõstamada porgataja aastasada. Aga es jää sääne aig kätte tulõmada.

Parhilla kangõt parbatamist kost nii hārbānist ku hurdsikust, tūüstüsest ja tandsusaalist, kõrdsist ja aokirjāndüsest.

Tsahkatadass tiidlāisi ja tohtriid, kuulmeistreib ja kohtuherri. Vannutass presidenti ja pääministrit, piirimehi ja poodimüüjid.

Kõva helūga kellātass suurõlt mõtlõmist ja tõistõst hengelistest huulmist. Periss elun kellājā uma tii pääl jõhikudsõ jõvvuga puruss tampva põvvasitika ja sipõrlasõ, kõik hindāst nõrgõmba elolise.

Kuulutatass suuremeelest seldsilistega rehkendāmist, tävvelist demokraatiat ja sūndsāt läbikõnõlõmist. Periss elun kuulutaja demokraatia tsolgipangi tsorkasõ, uma arvamise ainukõsõss õigõss tunnistasõ ja tõisildõmõtlõjide ilmakaemiste pääl tänitāden trambõldasõ.

Muudku porgatadass ja parbatadass, tsahkatadass, vannutass, kellātass ja kuulutatass ja tänitādass. Aga ütskõrd tulõ tävveline lõppõmada vaikuss ...

III
Riigimehe kupatasõ ütstõsõlõ küllā, võtva ümbre kaala ütstõist ja andva suud, naaratasõ ja pildistelese ütenkoon nink sõõvā hüvvi küdsüssid ja kuukõ. Pallu näist umma ammu är harinu, et säälsaman suurõ jõõ man käu perādü sõda.

Hariligu inemise korjasõ kokku rahha, roniva ammõdiredelil pilvi poolõ, juuskva tsõõri armuõnnõ takan aiõn, kisklõsõ maja ja maa ja latsi peräst. Näil um ütskõik tuust, et säälsaman suurõ jõõ man käu perādü sõda.

Vanaprovva istusõ sohva pääl, serpāse vabõrnatsaid ja sõõvā sokulaati, vahtva põnõvid sõafilme ja ikva filmikuulnuide peräst. Näil ei tulõ ināmb miildegi, et suurõ jõõ man käu perādü periss-sõda.

Poiskõsõ mängvā nutitelefonin hummukust õdakuni ja õdakust hummukuni takanajamist ja tapmist, saatva rõõmsalõ surma mänguinemiisi. Niā ei olõ viil arru saanu, et suurõ jõõ man käu perādü periss-sõda.

Maamuna aga inemiste tapõluisi ei ināmb jõvva uma sällä pääl vällä kanda. Tiā armõtulõ vāsünü ja õnnõdu um ja meeletüst süāmevalust värisess. Tiā tuld purtskass, palass ja lagunõss.

Lenini plakati ettekuulutus

LIIVA AASA

Mõni aig tagasi avast üts Lee-vi inemine, et lauda saina vasta oll' tuulõ kaitsõs pantu umaaignõ vineerist plakat. Avastajat kõutse sääil pääl Lenini pilt. Mis tah sis viil om, tahtsõ tä tiidä ja ai prahi lakja. Oh imeht, määne rariteet säält nättäväle tull' – valgõ alusõ pääl musta värmi Lenini pää ja kõrvalõ suuri sinitside trükitähtiga kirotõt: «Lenini mõtetes tunda võib elava rahva nägu.» Kõrrapäält tek'k tä plakatist pildi ja pand' tuu FB-hte üles.

FB-st ma kah taad ilmaimeht uma silmäga näi ja sis tull' kõrrapäält miilde, kuimuudu plakat tõtõstõ korgidõ postõ küleh sovhoosi Leevi osakunna kontori iih aastakümnit avalikult rippu, ilma et kiäki är olõs kiildnõ. Käve esi kah säält mitu kõrda müüdä, ku sovhoosimajah postkontorih käve. Esieränis om meeleh tuu, kuimuudu mõsunüür oll' vinnatu plakati üte posti ja puiõ vaihõlõ ni naisi ihomõsu lehvü uhkõlõ tuulõ käeh, tagapõhja pääl Lenin uma väärt mõttõga.

Mälehä, et jäi viil saisma ja mõtli, kuis taad niimuudu külh lubatas. Könõli viil mõnõlõ tõõsõlõ kah tuud andsakat asja. Rehmati käega, et kelle asi. Äkki es julõta vai es

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

taheta taad teemat üles võtta?

Parhilla aša pääle perrä mõtõldõh muidogi om pallõ asjo, midä teedä tahassi, a vastajit inämp olõ-õi. Kuimuudu sovhoosi partorg ja tõõsõ padukommunisti säändse aša läbi lasi? Kes säändse plakati ülepää vällä mõtõl ja kes tegi? Kas tetti meelega sääne plakat?

Ku ma tahtsõ umalõ väikülõ latsõlõ laskõ kuta Võrol mustõ pingviine ja sinitside lumõ-

kibõnidõga valgõt mütsü, ülti, et naa värmi ei olõ lubatu, ja lumõkibõna jäeti är, et keeletü värmikombinatsiun. Olõ kuulnu, et keskkooli lõpusõrmusõlõ es lubata sinimustvalgõt värvi kõrvuisi. Ja siin – määne plakat! Kuigimuudu ei tahassi usku, et vanõmba inemise es näe ja es saa arvu – tuu ei olõ mu parhilladsõ arvusaamisõ perrä võimalik. Noorõmbist om viil arvu saia. Määnestki

juttu külä pääl taast plakatist ei mälehtä.

Ku parhilla taad plakatit kaia ja mõtõlda, sis võit vällä lukõ, et periselt olõ-õs Lenini mõttil vai sis raamatil rahvaga midägi ütist, oll' õnnõ ilmadu suur üleskitmine. Eläva rahva nägo oll' käkit hoo-bis plakati värme sisse. Tuuh mõttõh oll' plakat tollõl aol mi täämbäde päävä avalik prohvetic ettekuulutus.

Ei via mul täämbä

Mu tütrekese olli tuukõrd viil väikukõsõ, a joba nii suurõ, et neid sai süämerahugõ paaris pääväs vanaimä huuldõ jättä. Sõitsõ Raplamaalt liinibussigõ Antslalõ ummi vannu kaema. Tartun tull' ümbre istu. Igä kõrd, ku Tartust umakandi rahvas bussi nakaš kogunõma, oll' nii hää jäl kuulda peris umma kodukiilt.

Tartu bussil oll' alati tsipa pikemb piätüs Kanepin. Juht lubasi rahval koguni kauplustõ minnä. Tuu ju säälsaman üle tii. Muiduki lätsi kah väl-

lä ja poodiussõst sisse. Illus lahkõ noorik leti takan oll' teedäki umakiilne. Tälle sai üteldüs: «Tere täämbäst!» Naarudsõ müüjä sällä takan riiulin olli mullõ nii tarvili-gu ja kättesaamaldõ tütlarlatsi sukapiiksi. Tahtsõ teedä, kuis SIIN naid olõman om. «Tuu-peräst, et õnnõ kohaligu koo-põratiivi liikmõ saava nuid osta.»

«Ei via mul täämbä,» sai ohatus.

«Vidä külh! Määne suurus paras om?» küsse noorik.

MILVI PANGA

Laku p....t!

Mai oll' väega viks koolilats, nõstsõ tunnin mugu kätt ja tahtsõ teedä anda, ku tark tä om. A päält tuu oll' tä puha kaibaja. Kõik aig tä mugu selef ja selef, mis kõik võlssi om.

Ütel pääväl kaivaš Mai oppajalõ, et Tõnu ütelf tälle rop-puisi. Oppaja küsse perrä, mis tuu Tõnu sis ütelf. «Laku p....t, ütelf!» Oppaja võtsõ puhta vihu, andsõ tuu Tõnulõ ja käskse tuud ütlemit terve vihu täüs kirotä.

Mail oll' hää miil. Tä kai üle ola ja näüdäs Tõnulõ pikält

kiilt. A oppaja näkk tuud. Tä käsüf Maid üle ola vahtma ja kiilt suust välän hoitma, niikavva ku Tõnul vihk täüs saa.

Tuu pääle naas Tõnu tuud sõnapaari väega aigupite kirotama. Mai oll' minehtämise veere pääl: silmävesi ja tatt joosi, kaal jäi kangõs ja häbü oll' kah.

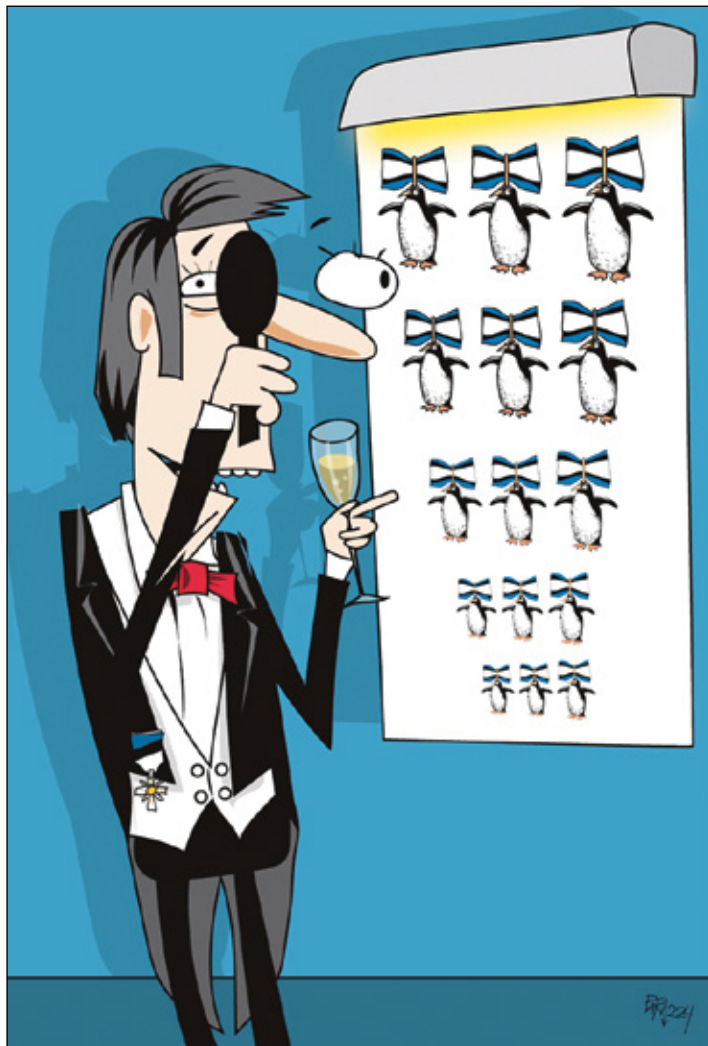
Pääle tuud Mai inämp il-mangi es kaiba. Tõnust kasvi teküs miis. Kas tä täüsmehen ropõnd, ei tiia. A Mai esi kõnõl mullõ seo luu.

RAUDKATSI ENE

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst

Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Vastlakukli

Minevä aastasaa 60. aastil nõstõti vahtsõst avvu sisse eesti rahvakallõndri tähtsä päiv – vastlapäiv. Vet oll' tedä kõik aig iks meelen peetü, a esäkese Stalini aol es peetä tedä tähtsäs.

Vastlapäivä peeti nigu vanal aol hernesupi ja tsiajalguga, makussõõgis vastlakukli. Tuukõrd oll' joba ehitedü edimäde Soomõ sanna, kon oll' ruumi nii pito pitä ku ihho harri. Määnegi mäekunt pidi kah olõma, kost alla lasti. Es olõ veidü noid ütisi, kiä tuu tõsõpääv liinast maalõ lätsi. Võro liinavalitsus käve kõrrast mitu aastat Haani kandin vastlaliugu laskman.

Ütskõrd tull' vastlapääv pidajil ette sääne juhtuminõ. Kast kuklitõga oll' nõstõt sanna vüürüste. Paksukõnõ Hans tull'

huuga noist müüdä, kumastu ja sattõ istukilõ kuklidõ pääle. Sääne asi võtt egäute vandma. Hans oll' tubli parteilano, võtsõ kokkokäkerdedü aolehe, pühkse rõividõ külge jäänü vatukoorõ är ja lätš edesi söõgitarrõ. Rahvas tull' viil liumäe päält. Järgmädse tull' läbi vüürüse provva Luule ja Tamara. «Näet, kuis auto om rappunu mäki pääl,» tundsõ sanitaarspektri Tamara väega kahho.

Naasõ korssi põrmandu päält vatukoorõtüükukeisi ja säädsevä kuklidõ pääle tagasi. Kõiki pästä es saa.

Kõtu oll' tühä, supp sai süüdüs ja tsiajala jüretüs. Ka kukli saiva kõik kohvi kõrvalõ är süüdüs. Süü tuu peräst, et kukli vika oll' saanu, jäi kuntligadsõ tii kanda.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Võro keele sõbõr

Ma kuuli raadiost, et om vällä mõtõld sääne plaan, kon eesti kiilt häste mõistva inemise kõnõlõsõ juttu noidõ inemiisiga, kiä omma eesti kiilt opnu ja tahtva kõnõlõmist hafota. Tuud om tettü jo kolm aastat. Sääne programm võissi olla iinkujos ka kõikilõ noilõ, kiä murõhtasõ võro keele kõnõlõmisõ peräst. Olõ kuulnu nii mitmõ inemise käest, et nä kõnõlõ-i selle

võro kiilt, et olõ-i kinka kõnõlda. Ma esi olõ-i tuud tähele pandnu. Ku ma alosta juttu võro keeleh, sõs naatas vasta kah kõnõlõma. A noid inemiisi om veidü, kiä eesti keelele alasi võro keeleh vasta ütles.

Selle kutsu üles, et võro keele iistvidäjä tiissi kah säändse võro keele sõpru kogo, kellega tahtja saava võro kiilt kõnõlda. Ma olõssi hää meelega sääne keelesõbõr.

MUDA MARI

Latsilõ

Vastus saada üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

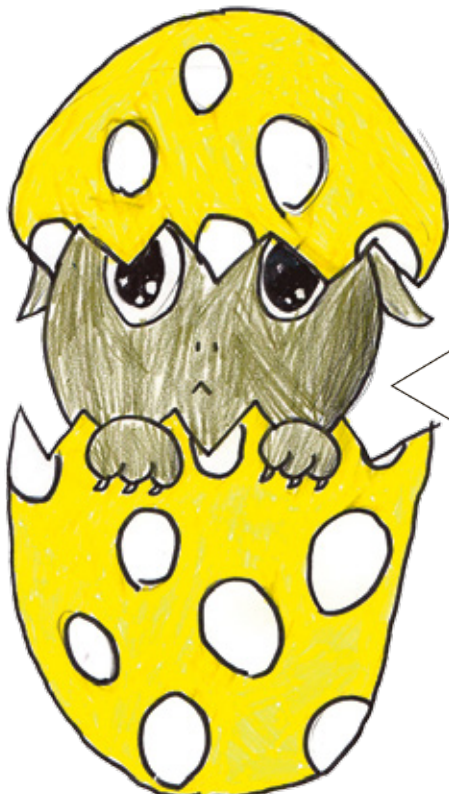
Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKE.

Minevä kõrra vastus: SUDAK, UDRAS, KÄGO.

Avvohinna saa ALTERI BRITA (14) Osolast.

Midä ütles munast kuurduma nakkav draakon?

7x:x&!%@x?6#:@*x½.

%@ \$>> ½EE x?"<E7 *#* @&@£½@.

%@ =6E %@@#@ \$ +E*"?"7, *# 7@&@.

%@ x?6 ##\$E\$E%#x?E*.

%@ *x:<@ &E½#"?x

=@:@#½\$7.

%@ 7## 7x£?x *@& :E**\$ 7

<@ 6½½6.

@	#	x	&	£	<	*	?	%	½	x	+	\$	:	\$	7	#	=	6	"	>
A	D	E	H	I	J	K	L	M	N	O	P	,	R	S	T	U	V	Õ	Ä	Ü

Telli Uma Leht!

6 kuud – 9 €, 12 kuud – 18 €,

e-arvõ püsümassuleping 1 € kuun.

tellimine.ee/umaleht,
tel 617 7717.